

GLOBALIZÁCIA AKO VÝZVA PRE FILOZOFICKÚ REFLEXIU

MARTIN MURÁNSKY – RÓBERT KARUL (ed.): *Konanie, normy a konflikty v globálnej situácii*. Bratislava: Fox & Col 2006, 198 s.

Prudko sa globalizujúci svet je výzvou pre filozofickú reflexiu. Túto výzvu prijali aj účastníci konferencie poriadanej Oddelením sociálnej filozofie Filozofického ústavu SAV v novembri minulého roku. Výsledkom sú tvrdenia, úvahy a rozhlady vzťahujúce sa na problematiku konania, konfliktov a noriem v globálnej situácii.

Zdá sa, že dianie sveta svojou komplexnosťou prekračuje medze toho, čo prostredníctvom dôverne známych postupov možno uchopiť a riešiť. Situácia je vážna, pretože aktérov na globálnej scéne je veľa a hrá sa na hrane rozumnosti. Neexistuje dominantná, všeobecne akceptovaná interpretácia. Prehadzujú sa výhybky, možnosti nového a nebývalého sú priam neobmedzené v mnohých oblastiach života a práve vtedy sa zvykne reagovať nekreatívne, po starom, t. j. fundamentalisticky. Globalizácia ponúka príležitosti veľkým i malým, silným i slabým v závislosti od toho, do akej miery sú schopní osvojiť si techniky konania v globálnych podmienkach. Ako sa uvádza v zborníku, globálne podmienky sú priestorom, kde sa stierajú hranice medzi reálnym a fiktívnym, daným a vytvoreným, možným a dovoleným.

Filozofická racionalita dosahuje svoj vrchol premýšľaním o normách a ideáloch konania, predstavovaním si poriadku. Kant je v tomto smere paradigmatickým, stále aktuálnym filozofom, ktorý podľa zborníka púta záujem ako analytik moderny a tvorca *Vernunftphilosophie*, ktorej výpoveď i sila sú doložitelne nevyhnutným a neodmysliteľným zdrojom filozofického premýšľania súčasnosti.

Osemnásť príspevkov, z toho tri v nemeckom jazyku od nemeckých autorov, zahrnutých do zborníka je rozdelených do troch blokov: *Praktický rozum a jeho tradície, Fenomén hranice a jej etické ohraničenia, Globálna situácia a jej hranice*. Autori príspevkov reflektujú z rôznych uhlov pohľadu a rôznymi prístupmi, ale filozofickými prostriedkami meniaci sa stav ľudskosti a jej sveta v súčasnosti. Tento zámer realizujú viacerými typmi tematizácie a rôznymi spôsobmi intelektuálnej apropiácie. Čitateľovi sa predkladá nielen deskripcia globálnej situácie – nijakú normu ani podmienku existencie nemožno pokladať za samozrejmu –, ale zároveň aj reflexia týkajúca sa normotvorného poslania filozofie vo všeobecnosti a princípov a politik konania vo svete osobitne. Príspevky, rozdelené do troch tematických blokov, sa z celkového pohľadu líšia prístupom k problematike i štýlom spracovania, čo umožňuje čitateľovi premerať náročnosť zadanej témy, ako aj jej mnohvrstvosť.

Normy konania sa tematizujú v nadväznosti na inšpirujúce koncepty filozofických autorov súčasnosti i minulosti: K slovu sa dostávajú hlavne Kant, ale aj Aristoteles, Platón, Habermas, Derrida, MacIntyre, Sartre – a to sme menovali len tých, ktorí sa v textoch objavujú najčastejšie, myslenie ktorých pôsobí ako referenčný a orientačný bod a koncepty ktorých majú pre autorov kľúčovú hodnotu.

Zamýšľanie sa nad normami konania a rozhodovania vedie k silnej prezencii textov venovaných etike a jej najaktuálnejšej forme, t. j. bioetike. Pozornosť sa venuje problematike eutanázie, selekcie pohlavia, klonovania atď.

Vo viacerých príspevkoch sa diskutuje o probléme dominancie vo vzťahoch človek – človek, človek – príroda, kultúra – kultúra a rozvíjajú sa úvahy o odstránení alebo možnosti odstránenia nadvlády medzi, vyjadríme to jednoducho, ľuďmi a spoločnosťami, v ktorých žijú. Viaceré príspevky tematizujú stratégie odhaľovania moci, ktorá skrýva svoje intencie pod povrchom zavádzajúcich interpretácií. Predmetom kritického záujmu nejedného príspevku je uvažovanie o tom, ako odhaliť, dekonštruovať interpretácie a legitimizácie, ktoré majú mocenský, utláčateľský charakter a upevňujú právo silnejšieho. Zbraňou slabšieho je však schopnosť subverzívne myslieť a umenie dekonštrukcie manipulatívneho ospravedlnenia násilia. Správne sa konštatuje, že globalizácia otvorila nové možnosti zápasu o ovládnutie predstavivosti. Zaujímavou črtou súčasnosti je však sebaspytovanie a sebaspochybňovanie dominujúcej kultúry. Zdá sa že neexistuje odpoveď na otázku pozitívneho chápania moci.

Čitateľ nájde v zborníku veľa podnetného na tému politiky ako ľudského existenciálu. Možno povedať, že táto téma tvorí hlavný prúd v toku rôznych myšlienok prezentovaných v predmetnom zborníku. Politika sily, politika súcitu, priateľ a nepriateľ, pán a obeť, trpiaci a prenasledovateľ, dobrodinec a pozorovateľ, násilie, humanitarizmus, cnosti a potreba nových disciplín, premýšľanie rekurzom k filozofickým autoritám – to sú heslá a výzvy, ktoré budú rezonovať v čitateľovi a pobádať ho k ďalšiemu kladeniu otázok, ako aj k štúdiu.

Zborník nemá jeden ťah v otázke noriem, ktoré by mali určovať konanie človeka v globalizujúcom sa svete. Jedno je isté: Rozum v globálnej situácii to má ťažšie ako v dobe osvietenstva, nemôže vystupovať ako projektant lepšieho sveta, je nútený brať väčší ohľad na situáciu v sociálne i kultúrne mnohorakom životnom svete a azda ako jediná útecha zostáva kantovská nádej, že príroda má svoj zámer a v chaose sporiacich sa mienok, myšlienok a politik speje dianie sveta k pozitívnemu rozuzleniu – k zavedeniu práva v globálnych podmienkach a k inklúzii nepriateľov a protivníkov do komunikácie, v ktorej sa nebojuje, ale vyjednáva, t. j. k nenásilnému riešeniu konfliktov.

Konferenčný zborník je osobitný druh publikácie, združuje rôzne texty. Preto som ich nereflektoval jednotlivo, ale v globále, snažiac sa vystihnúť ich možný impakt. Zborník hovorí viacerými hlasmi i viacerými jazykmi, ale rečou filozofie, a čitateľ v ňom nájde mnohé pozoruhodné tvrdenia, názory i problematiky, v našej spisbe

doteraz málo pertraktované. Zaiste nebudú chýbať názory, ktorým čitateľ bude chcieť oponovať, to však patrí k dobrému filozofovaniu.

Tibor Pichler

prof. PhDr. Tibor Pichler, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
SR

K NOVŠÍM DEJINÁM LOGIKY A METODOLÓGIE VIED NA SLOVENSKU A V ČECHÁCH

PAVOL CMOREJ – VÁCLAV ČERNÍK – JOZEF VICENÍK (ed.): *Sondy do dejín logiky a metodológie vied na Slovensku a v Čechách*. Bratislava: IRIS 2006, 332 s.

Recenzovaná kolektívna monografia piatich popredných predstaviteľov a teoretikov logiky a metodológie vied na Slovensku a v Čechách je podľa svojho obsahu de facto pokračovaním, resp. druhým dielom monografie vydanej v roku 2002. Máme na mysli kolektívnu monografiu editorov J. Viceníka a P. Cmoreja *K dejinám logiky a metodológie vied na Slovensku a v Čechách*, na ktorej publikačne participovalo osem autorov zo Slovenska a Čiech. Uvedená práca bola recenzovaná vo Filozofii č. 10 v roku 2003. Teraz, po vydaní *Sondy do dejín*, možno konštatovať, že tieto práce spolu predstavujú úspešný pokus o zatiaľ najkomplexnejšie spracovanie sledovanej problematiky v období rokov 1918 – 1989 na Slovensku a parciálne i v Čechách. Zároveň tieto práce predstavujú výsledok longitudálneho a efektívneho bádania na oboch stranách česko-slovenskej hranice, realizujúceho sa v bezprostrednej kooperácii autorov i v podmienkach samostatných štátnych celkov. Ako v tejto súvislosti výstižne a realisticky konštatujú editori, „... pri spracovaní dejín logiky a metodológie vied nemožno ignorovať a nebrať do úvahy ani život a existenciu po roku 1918 v spoločnom štáte, sieť dlhodobo pestovaných a rozvíjaných mnohotvárných vzájomných vzťahov, ktoré ovplyvňovali náš život vo všetkých oblastiach“ (s. 7). K tomu treba už len dodať, že z hľadiska dejinného výskumu je možné a potrebné aplikovať uvedený výrok i v širšom kontexte pri výskume myslenia na Slovensku i pred rokom 1918.

Autori a zostavovatelia, inými slovami, výskumný tím oboch vyššie uvedených publikácií pri spracovaní stanovenej témy stál pred úlohou etapizácie, resp. periodizácie vývinu logiky a metodológie vied na Slovensku v rozpätí rokov 1918 – 1989.

Hlbšou analýzou pomerne rozsiahleho obdobia a ponorom k primárnym pramenným materiálom sa podarilo autorom vytypovať a určiť štyri rozlíšiteľné etapy procesu inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky a metodológie vied na Slovensku. Ide o nasledujúce štyri časové úseky: roky 1918 – 1948, roky 1949 – 1962, roky 1962 – 1970, roky 1971 – 1989. Pochopiteľne, tieto etapy rozvoja vednej disciplíny